

Rabobank Cijfers & Trends

Een visie op branches in het Nederlandse bedrijfsleven.

39e jaargang editie 2014/2015

Perspectief

De Nederlandse melkveehouderij is, samen met de toeleverende en verwerkende industrie, een onderdeel van onze economie dat ertoe doet. Van oudsher hebben Nederlandse zuivelproducten in de hele wereld een goede naam; de sector heeft de weg naar export altijd goed weten te vinden. Nederland is de vierde speler op de wereldmarkt, na Nieuw-Zeeland, de VS en Australië. Door een groeiende vraag in Azië, Rusland en Noord-Afrika stijgt de mondiale zuivelvraag met ruim 2% per jaar.

Hoge en efficiënte productie

Nederland heeft optimale productieomstandigheden. Het klimaat en de bodem zijn goed voor melkvee en gras. Nederland heeft een strategische ligging in Europa met goede afzetmogelijkheden en de logistieke infrastructuur is uitstekend. Dat maakt de sector 'lang houdbaar'. Zij verplaatst zich niet zomaar naar het buitenland. Er zijn nog wel grote uitdagingen qua milieu en omgeving. We verwachten dat de sector in staat is die uitdagingen goed op te pakken, waardoor het volume van de Nederlandse melkproductie verder zal toenemen. De productiviteit van de Nederlandse melkveehouderij is hoog. De melkproductie per koe behoort tot de wereldtop en Nederlandse melkveehouderijen bereiken door geleidelijke schaalvergroting een steeds hogere en efficiëntere productie.

Mismatch tussen vraag en aanbod

De mondiale vraaggroei stabiliseerde het afgelopen jaar, doordat China zich tijdelijk van de markt terugtrok en Rusland minder zuivel consumeert door de uitgevaardigde sanctie. Wel steeg intussen de mondiale productie met ca. 5%. Door deze mismatch zijn zuivelprijzen eind 2014 sterk onderuitgegaan. Om deze prijzen te doen herstellen, zal de mondiale productie moeten afremmen. In Europa is dat in Q1 ook gebeurd, om superheffing te voorkomen. Daarna zal de productie vanwege het vervallen van het melkquotum weer gaan stijgen. Door de dalende prijzen zal in de VS de productie in de loop van 2015 afremmen. De productie in Oceanië zal afnemen door aanhoudende regionale droogte. Door de lagere prijzen en valutavoordelen kent de markt nieuwe toetreders. Voornamelijk vanuit Zuidoost-Azië en Noord-Afrika. Uiteindelijk wordt eind 2015 daadwerkelijk herstel verwacht. Op korte termijn is het sentiment nog negatief. Voor de langere termijn is er vertrouwen in de markt. Dat

uit zich in een hoge investeringsbereidheid. Zowel in de bouw van huisvesting als in de aankoop van grond.

Goede marktvooruitzichten

De open, internationaal gerichte blik van de melkveesector kan goed van pas komen in het komende decennium, waarin de productiebeperking in de EU zal verdwijnen. In een geliberaliseerde marktomgeving gaat het immers vooral om snel en flexibel inspelen op nieuwe mogelijkheden. De concurrentiekracht van de melkveehouderij en de zuivelindustrie is sterk. Er wordt een grotere volatiliteit van de melkprijs verwacht, veroorzaakt door geliberaliseerde productieomstandigheden in combinatie met een grote exportafhankelijkheid. Voor de lange termijn houden we rekening met een hogere melkprijs dan 2015. De marktvooruitzichten zijn nog altijd goed, daarom is de prognose gematigd positief ten opzichte van de huidige prijsvorming.

Trends

- De mondiale vraag naar zuivel zal op lange termijn naar verwachting ongeveer 2-3% per jaar stijgen. De stijgende vraag komt met name uit de regio's Azië, Latijns-Amerika, het Midden-Oosten en Noord-Afrika;
- Door stijgende kosten in de regio's met traditioneel lage kosten blijven er kansen voor hogere kostprijsregio's als de VS en de EU;
- Het verdwijnen van het melkquotum biedt de Nederlandse melkveehouders kansen om hun groeiambities te verwezenlijken. De verwerkende industrie heeft hier al op geanticipeerd door fors te investeren in extra capaciteit;
- De invoering van de melkveewet en de daarbij horende grondgebondenheid legt een nog zwaardere verantwoordelijkheid bij de individuele ondernemer voor duurzame product, naast de al bestaande uitdagingen op dit vlak;
- Nieuwe grenzen aan groei van de melkproductie in Nederland komen in zicht op het gebied van mineralen, ruimtelijke ordening en ammoniak;
- Groeistappen worden groter, waardoor veel aandachtspunten ontstaan. Zoals intensivering, vreemde arbeid, automatisering, koppelmanagement. Des te meer reden om goed voorbereid aan een plan te beginnen;
- Door minder marktbescherming wordt de sector volwassen; dit zorgt voor meer volatiliteit en financiële risico's. Het financieel management krijgt een grotere rol;
- Door kapitaalintensieve investeringen is de financieringsintensiteit per kg melk in ruim 10 jaar verdubbeld naar ruim € 1,30. De sector is hiermee gevoelig voor renteschommelingen.

Kansen en Bedreigingen

- De zuivelmarkt is een groeimarkt;
- De Nederlandse melkveehouderij is innovatief en loopt daarin voorop;
- Sterke positie Nederlandse zuivelindustrie met een uitgebreid productenpalet;
- De structuur van de melkveebedrijven is goed. Door toenemende liberalisering is er toegang tot meer markten;
- De melkveehouderij heeft een goed imago; de koe in de wei is onlosmakelijk verbonden met het beeld van Nederland;
- Er is een beperkte beschikbaarheid van grond en productiemiddelen;
- De melkveehouderij krijgt te maken met hogere mestafzetkosten;
- Afhankelijkheid van toeslagrechten;
- Dynamische wet- en regelgeving;
- Hoog aandeel van vaste kosten Nederlandse melkveehouderij;
- Maatschappelijke discussies over diergezondheid, dierwelzijn en megastallen;
- De melkveehouderij heeft uitdagende doelen op het gebied van mineralen, broeikasgassen, weidegang en ammoniak.

Omschrijving

In Nederland zijn ca. 18.000 melkveebedrijven met 1,5 mln koeien die tezamen ruim 12 mld. kg melk produceren. De verwerking en verwaarding van melk vindt verderop in de kolom plaats zodat de melkveehouder zich primair kan richten op de productie van melk als grondstof voor de zuivelindustrie. De melkveehouders hebben een nauwe band met de zuivelindustrie (90% coöperatief verband) en zijn nadrukkelijk betrokken bij de financiering ervan.

Bedrijf en markt

Markt

Van de zuivelproducten van Nederlandse melk wordt 35% in Nederland afgezet, 45% in EU-lidstaten en 20% op de wereldmarkt. De afzet naar buiten de EU is nauwelijks meer afhankelijk van exportrestituties. Het gevolg hiervan is dat de volatiele wereldmarktprijs de Nederlandse melkprijs meer en meer zal gaan beïnvloeden. Deze volatiliteit uit zich in het feit dat de melkprijs in een jaar tijd met ruim 30% is gedaald.

De Nederlandse melkprijs is sterk afhankelijk van de kaasexport: ruim 7,5 miljard kg melk (ruim 55%) wordt verwerkt tot kaas, waarvan ruim 70% wordt geëxporteerd. In 2013 is de melkprijs naar recordhoogte gestegen als gevolg van een krap aanbod. De productieomstandigheden in belangrijke delen van de wereld waren in 2014 goed, waardoor het aanbod te snel is gestegen. Hierdoor is eind 2014 een prijsdaling ingezet.

Terugkerende vraag en teruglopend aanbod zal herstel in de loop van 2015 herstel geven.

Consumptie

De Nederlandse consumptie van melk en melkproducten per hoofd van de bevolking is al een aantal jaren dalende. Het hoofdelijk verbruik van kaas is redelijk stabiel. Bij de consumptiemelk is in de afgelopen decennia een verschuiving opgetreden van volle naar halfvolle melk (nu 80%). Ten opzichte van andere Europese landen wordt in Nederland relatief veel kaas geconsumeerd. De verwachting is dat de mondiale consumptie van kaas de komende jaren stabiel blijft.

Aanbod

De melkproductie in de Europese Unie (EU-28 in 2013) is gecontingenteerd op ca. 147 mld kg. Het Nederlandse melkquotum beslaat met ruim 11,9 miljard kg krap 8% van het continent. Over het jaar 2011 leverden de Nederlandse melkveehouders 11.636 mln kg aan de zuivelindustrie. In 2012 was dat 11.881 mln kg. Door de goede melkprijs steeg dit aantal in 2013 sterk naar 12 miljard kg. De voorlopige cijfers over 2014 laten 12.469 mln kg zien. Het gemiddelde vet- en eiwitgehalte van de aangevoerde melk in 2014 bedraagt resp. 4,34 % en 3,51 %. De productie ligt rond 8.400 kg per koe. In de landen om ons heen is de melkproductie ook verder gegroeid.

Melkaanvoer en productie EU-28 (x 1.000.000 kg)

Zuivelproductie per land 2014

	Duitsland	Frankrijk	Ver. Koninkrijk	Nederland	Italie	Polen	Ierland	Denemarken	EU-28
Melkaanvoer	31.388,70	25.349,30	14.828,80	12.468,20	10.153,20	10.581,40	5.817,90	5.112,10	146.878,40
Consumptiemelk	5.250,60	3.342,90	7.164,40		2.513,20	1.590,10	487,8	501,9	31.485,90
Room	567,8	505,1	307,5		121,3	251,9	11,8	60,1	2.732,10
Kaas	2.298,10	1.829,20	408,3	768,4	989,4	759,6		369,1	8.671,10
Boter	489,30	441,80	140	146,2	90,4	171,1	166,3	42,9	2.008,00
Niet magere melkpoeder	116,40	138,00		140,6		38,3		84,6	662,40
Magere melkpoeder	357,40	404,20		65,6		147,5	61,7	39,9	1.057,50
Gecondenseerde melk	410,70	75,90		371,7		35,9			1.040,70

Bron: ZuivelNL

Melkveehouderijbedrijven

Bijna een derde van het quotum bevindt zich nu op bedrijven groter dan 800 ton quotum; dit betreft 15% van het totaal aantal bedrijven. Het aantal bedrijven is gedaald van krap 20.000 in 2010 en zal naar verwachting in 2020 dalen naar 12.000 met een gemiddelde omvang van 1.200 ton melk. Door het verdwijnen van het melkquotum heeft de sector de mogelijkheid meer melk te produceren. De verwachting is dat hiermee de melkproductie in Nederland stijgt met 10 tot 20 procent ten opzichte van 2008.

Zuivelindustrie

De melkverwerking (zuivelindustrie) in Nederland is voor 90% coöperatief georganiseerd. De leden (melkveehouders) hebben een nauwe band met de coöperaties en zijn nadrukkelijk betrokken bij de financiering.

Periferie

De Nederlandse zuivelsector is sterk georganiseerd. Iedere schakel van de productieketen heeft zijn eigen belangenbehartigende organisatie. De melkveehouders worden vertegenwoordigd door de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO-Nederland) en de Nederlandse melkveehouders Vakbond (NVM); de industrie door de Nederlandse Zuivelorganisatie (NZO), en de handelaren door het Gemeenschappelijk Zuivelsecretariaat (GEMZU). Er zijn een aantal organisaties die voor de hele zuivelsector werken. Het Productschap Zuivel (PZ) voerde administratieve taken uit (superheffing, EU-regelgeving) en verleende adviserende en informatieve diensten. Eind 2014 is het PZ opgeheven. Zie hoofdstuk 8 Tools en Hulpmiddelen voor meer info.

In de Nederlandse melkveehouderij is tussen melkveehouders geen concurrentie in de afzetmarkt. De afzet is geregeld via de verwerkende industrie, waarbij een afnameplicht geldt. Er is wel concurrentie op de productiefactor 'grond'. Grond is een lokale/regionale markt waarbij concurrentie tussen melkveehouders wel degelijk speelt. Ligging van grond is vaak cruciaal voor de daadwerkelijke aankoop.

In de concurrentieanalyse is een analyse van de melkveehouderijsector in Noordwest-Europa van belang. Een belangrijke onderscheidende factor is de kracht van de zuivelindustrie, die zeer bepalend is voor de hoogte van de melkprijs. De Nederlandse Zuivelindustrie kan door jarenlange investeringen in efficiënte, grootschalige verwerking en marketing elke denkbare markt bedienen: van supermarktconcerns in Europa tot eindconsumenten in Azië en Afrika. In Nederland is de concentratie van melkverwerking zeer hoog, wat een maat is voor de kracht van de keten.

Op kostprijsniveau is Nederland concurrerend in Noordwest-Europa en behoort het tot de middenmoot. Het nadeel is het hoge aandeel vaste kosten in de kostprijs, waardoor Nederlandse melkveehouders moeilijker kunnen inspelen op prijsfluctuaties in de markt.

De verschillen met andere landen en continenten worden kleiner, door kostprijsverhogende milieumaatregelen en beperkingen aan groei van de veestapel in andere delen van de wereld (m.n. VS en Oceanië).

